

بررسی سیر تکامل ریخت زمین‌ساختی شبکه زهکشی در ارتباط

با تحولات زمین‌ساختی کوهستان شتری در شرق طبس

شهلا مغزی نجف‌آبادی

دبیر زمین‌شناسی آموزش و پرورش طبس

دکتر محمد ناظمی

استادیار گروه زمین‌شناسی دانشگاه اسلامی واحد طبس

nazemigeo@gmail.com

چکیده

یکی از شواهد بسیار دقیق و کاربردی در بررسی ساختار و چگونگی تحول و تکامل زمین‌ساختی یک کوهزاد، «الگوی شبکه زهکشی» است. «کوهستان شتری» به صورت یک «ساختار نخلی» (Palm Tree Structure) در راستای شاخه‌ها و انشعابات گسل بزرگ «نابیند»، با روند عمومی NNW-SSE به وجود آمده است. با بررسی تصویرهای ماهواره‌ای، نقشه‌های توپوگرافی و تصویرهای DEM می‌توان فهمید که در رشته‌کوه شتری واقع در خاورشهر طبس، خط تقسیم آب بین حوضه شرقی کوهستان (دشت لوت) و حوضه غربی (دشت طبس) نزدیک به دامنه‌های شرقی رشته‌کوه قرار گرفته است، در حالی که خط‌الرأس در برخی مناطق (نواحی مرکزی کوهستان) نزدیک به پهلوی غربی است. بدین ترتیب بسیاری از رودخانه‌های اصلی تغذیه‌کننده دشت طبس (نظیر رودخانه‌های کریت و سردر دارای دبی پایه)، هم‌زمان با برپایی نواحی غربی رشته‌کوه، با ایجاد دره‌های عمیق کانیونی این خط‌الرأس را بریده‌اند و لذا به صورت «پیشین رود»- رودهای «پیش‌آیند» (Antecedent) هستند.

شواهد و بررسی‌های نوزمین‌ساختی نشان می‌دهند که مشابه این دره‌های عمیق کانیونی، در محل جبهه فعال جنبش‌های ساختاری (واقع در دشت طبس) نیز، رسوبات نئوژن به شکل «پیشین رود» دیده می‌شوند. در بخش‌های زیادی از کوهستان نیز، آبراهه‌های تعقیبی منطبق بر روند عمومی ستیغ‌های کوهستان هستند که عمدتاً در راستای گسل‌های بزرگ و یا در محل واحدهای فرسایش‌پذیر و کم مقاومت رخمون‌یافته در اثر

چین خوردگی‌ها، یا گسلش قرار دارند. بدین ترتیب، الگوی شبکه زهکشی نشان می‌دهد که شروع برپایی و تشکیل برآمدگی اولیه رشته‌کوه شتری در نواحی شرقی بوده و در ادامه، جبهه تغییرات ساختاری به صورت نامتقارن بیشتر به سمت غرب پیشروی کرده است و هم‌اکنون در داخل دشت طبس، در محل رخنمون گسل زمین‌لرزه مخرب سال ۱۳۵۷ قرار دارد.

کلیدواژه‌ها: شبکه زهکشی، ریخت‌زمین‌ساخت، کوهستان شتری، طبس، پیشروی جبهه جنبش‌های ساختاری